

עיטורי ירושלים

הבחירות לכנסת שלנו

ישיבת 'עטרת ירושלים'

אדר תשע"ה | גליון מספר 102

קורות רבנו

קצות דרכיו של רבנו הרב צבי יהודה

ערך הרב שלמה אבינר

רבנים המתערבים בפוליטיקה

שאלה: רבנים המתערבים בפוליטיקה, האם זה יפה?

תשובה: זה יפה מאוד מצד הרבנים שעל-פי תורה מחויבים להתערב בפוליטיקה!
כתוב בתורה "לא תגורו".

שאלה: בעקבות דברי הרב נתעורר פולמוס בציבור, ורבים טענו כי רבנים אינם צריכים לעסוק בפוליטיקה.

תשובה: אינני מבקש רשותו של אף אחד. מה שהוא צדק ואמת, אני מחויב להודיע ולפרסם על-פי התורה. הפוליטיקה של כלל ישראל היא תורה, היא קדושה (פתח הספר 'במערכה הציבורית').

מפלגה דתית

כמו מרן הרב, גם רבנו לא הצטמצם במסגרת הצרה של מפלגה אחת, אלא היה כלל-ישראלי. יחד עם זה הוא תמך במפלגה שהייתה בבחינת טוב ברובו ורע במיעוטו, וכמובן הוא ראה חשיבות רבה באחדות בין הזרמים השונים. במועצת העם, שהייתה מעין ממשלה שהוקמה לקראת ההכרזה על המדינה, היו שלושה נציגים לשלושה זרמים דתיים: 'אגודת ישראל', 'המזרחי' ו'הפועל המזרחי'. בכנסת הראשונה שנבחרה בכ"ד בטבת תש"ט, התאחדו הזרמים הדתיים ב'חזית דתית מאוחדת'. לקראת הבחירות כתב רבנו מעין מצע רוחני למפלגה זו בשם 'עמדתנו ועקרונותיה - לרשימה המאוחדת בבחירות הציבוריות להנהגת מדינתנו' (לנתיבות ישראל א, עמ' קלא-קלד). רבנו מונה שלושה עקרונות ראשיים שיש לעמוד עליהם, ומעמיד אותם בניגוד קוטבי לנצרות. כמובן, היסוד הוא "כי חלק ד' עמו", הערך האלוהי של האומה הישראלית, ועליה להיות נאמנה לעצמיותה הנשמית הפנימית.

3	קורות רבנו הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל
5	עידן בחירות הרב שלמה אבינר
7	שמירת הלשון בזמן בחירות הרב שלמה אבינר
11	שו"תים קצרים הרב שלמה אבינר
15	רבנים ופוליטיקה הרב שלמה אבינר
19	הצבעה בבחירות הרב שלמה אבינר
21	אהבת ישראל הרב יחזקאל גרינולד
29	קמפיין פוזיטיבי וקמפיין נגטיבי הרב אריק אוריאל

ישיבת עטרת ירושלים

הגיא 51, ירושלים העתיקה, ת"ד 1076 ירושלים 91009
טל' 02-6284101, פקס' 02-6261528 | www.ateret.org.il

עיצוב גרפי: סטודיו מ' 052-7203050

”ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ”

עידן בחירות

הרב שלמה אבינר

[פתיח שו"ת רדיון]

כעת אנו בעידן הבחירות, לכן כדאי להזכיר שגם בעידן הבחירות, מצוות התורה אינן בטלות, כגון: איסור לשון הרע, עלבונות, שקרים וכל מה ששייך לשמירת הלשון – עדיין אסור.

יתר על כן, ישנם האומרים: אסור לדבר לשון הרע על אדם פרטי, אך על מפלגה אין בעיה. אך ה'חפץ חיים' מסביר בדיוק הפוך! אם אתה מדבר לשון הרע על אדם פרטי – עברת רק עברה אחת, אך איסור לשון הרע על מפלגה שלמה גדול יותר מכיוון שהעברות נכפלות במספר חברי המפלגה. יותר מכך, מי שמדבר לשון הרע על מפלגה ברבים, למשל, מדבר ברדיו ויש מאה אלף מאזינים, העברות מוכפלות בחברי המפלגה כפול המאזינים! אך גם לשון הרע על אדם אחד בלבד, באמצעי התקשורת נכפל... (חפץ חיים, הלכות לשון הרע י"ב)

שמה תאמרו: כאן המצב שונה, זה למען הכלל! זה בשביל האומה, בשביל האידיאל, בשביל המצווה. **לא נכון!** הלא זה בדיוק מה שאירע בבית שני – אומר הנצי"ב מוולוז'ין – בני אדם דיברו לשון הרע, ורימו את עצמם שזה לשמה. הם החליטו שכל מי שלא דומה להם יש מצווה גדולה לרדפו, לדבר עליו לשון הרע, לחרפו ולבזותו, והתוצאה הייתה חורבן בית שני.

בבית ראשון שפכו דמים, אבל היה זה על רקע של יצר הרע אישי. בבית שני ציפו את יצר הרע בציפוי אידיאולוגי! (כל זאת מוסבר בהקדמתו של הנצי"ב מוולוז'ין לפירושו 'העמק דבר' וכן בשו"ת משיב דבר ח"א סי' מב). זה מה שנקרא **שנאת חינום**. שנאה שאינה חינום היא שנאה עם סיבה. כלומר אם מישהו עושה לי צרות ולכן אני שונא – אף שגם זה אסור, צריך לדבר, להשלים, להסתדר – אין זו שנאת חינום. אך אם אני שונא אדם רק מסיבה זו – שאינו מהמפלגה שלי – זאת היא שנאת חינום! שנאה ללא סיבה.

לכן, גם במאבקים פוליטיים ודומיהם יש איסור לדבר לשון הרע, ואדרבה, הדבר חמור הרבה יותר. גם רבנו הרב צבי יהודה קוק, בספרו 'לנתיבות ישראל' חלק א, מקדיש מאמר שלם בשם 'אל היסוד', בדבר האיסור החמור של לשון הרע במאבקים פוליטיים.

לא ראה עצמו שייך לימין או לשמאל

רבנו היה מתקומם אם מישהו היה מגדיר אותו כימני. הוא לא ראה עצמו שייך לימין או לשמאל. התוויות הפוליטיות לא תפסו מקום אצלו. השקפותיו לא נבעו ממצב פוליטי כלשהוא, אלא היו השקפות של תורה. כתוצאה מזה היו לו השקפות מסוימות ביחס לארץ-ישראל, למלכות ישראל ולממשלת ישראל. הוא לא היה שייך לשמאל, אך מתוך נקודת מבט של תורה היה תומך במגמות סוציאליסטיות מסוימות האופייניות לחוגי השמאל. התכנסות חברתית בעלת תווית פוליטית, הייתה רחוקה מרוחו. הוא לא היה שייך למפלגה פלוגית אלא ראה עצמו מעל המפלגות. אמנם היה מצביע בבחירות, אך לא מתוך השתייכות מפלגתית, אלא מתוך מחשבה שבמצב נתון זה יכול לעזור לעם-ישראל.

הפוליטיקה של ריבוננו של עולם

מעשה ברב שאמר: "את החוק הדתי הזה השגנו בעזרת הפוליטיקה המלוכלכת". העיר רבנו: "הפוליטיקה הזאת היא הפוליטיקה של ריבוננו של עולם".

שמירת הלשון בתקופת בחירות

הרב שלמה אבינר

שאלה: מה דיני לשון הרע בזמן בחירות?

תשובה: אסור לדבר לשון הרע על ציבור שלם. לגבי לשון הרע, יש חושבים "טומאה הותרה ברבים", אלא מה לי אדם פרטי, מה לי אנשים רבים?! אדרבה, קובע החפץ חיים 'שככול שמספרים לשון הרע על אנשים רבים יותר מספר העוונות עולה.

למשל, המדבר לשון הרע על ציבור ברדיו או בעיתון או באינטרנט, מספר העוונות שלו הוא מכפלת אישי הציבור ומספר הקוראים. למשל, סיפר לשון הרע על 500,000 אנשים ויראו זאת 100,000 אנשים - הרי 50 מיליארד עבירות מדאורייתא (ועין פלא יועץ סוף ערך סוד. חפץ חיים הלכות לשון הרע בא).

לשון הרע מתייחס אל האדם עצמו. לעומת זאת במלחמת הדעות הוויכוח אינו קשור במישרין לאישיותו של האדם - המלחמה מתמקדת בדעה.

עלינו להפנים שאין קשר בין מעלתו האישית של האדם לבין הצורך להיאבק בדעתו, להיאבק למען האמת. יתכן מצב בו אדם המחזיק בדעה פסולה והרסנית יהיה במקביל גם צדיק גדול, אולי אף יותר ממתנגדיו. למרות זאת אם מתנגדיו משוכנעים שדעתו שגויה, הרי שמחובתם להילחם בתוקף נגד דעתו. כאשר הוויכוח מתקיים בדרך עניינית שכזו, לכל אורכו לא תישמע טענה הנוגעת לאישיותו של מחזיק הדעה - אישיותו אינה נוגעת לדיון, המאבק הוא מאבק דעות ולא מאבק נגדו.

בהיסטוריה היהודית הדוגמא הבולטת והזכורה ביותר היא מחלוקת בית הלל ובית שמאי שהתווכחו רבות וסברו כל אחד שחברו טועה טעות חמורה ואף מזיקה, ובכל זאת לא ביזו זה את זה. להפך, הם היו מחתנים את ילדיהם אלה באלה, משאילים כלים אחד לשני, "ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה, לקיים מה שנאמר: 'האמת והשלום אהבו'" (יבמות יד ב).

באותו אופן יש לנהל את מאבקי הדעות בכל תחום ותחום. מותר לומר שהמדיניות אותה מקדם פוליטיקאי פלוני מזיקה והרסנית - זו מלחמה על הדעות, אבל אין

במאמר אחר מבאר רבנו, שהסיבה שבגינה נענש אביה מלך יהודה היא שביזה את ירבעם מלך ישראל ברבים, בהאשימו אותו שהוא עובד עבודה זרה (וראה דברי הימים ב יג ג-כ. ירושלמי יבמות טז ג).

כמובן, מותר לדבר לגופו של עניין ולומר: איני מסכים עם מצע מפלגה פלונית בגלל סיבות אלה ואלה. זה משהו אחר. זו מחלוקת דעות וזה בסדר גמור. אבל לדבר לשון הרע על אישים, לבזותם וכן הלאה - זה לא! בזאת יש להתחזק מאוד מאוד.

אגב, יש אומרים: כל זה יפה מאוד בתיאוריה, אבל למעשה בשטח זה לא הולך. מי שאינו מדבר לשון הרע - הוא אבוד, הוא לא ישיג מאומה, הוא נאיבי, הוא מסכן. תשובה: **בדיוק להיפך!** הניסיון מראה שהעם היושב בציון אינו אוהב ואפילו **שונא** מי שמדבר לשון הרע! הוא אינו מסוגל לסבול את מי ש'מלכלך' אחרים. שמעתי אנשים רבים שאומרים: אני מצביע לפלוני מכיוון שאינו מבזה את מתחריו. זה משדר אמת! זה משדר ישרות! העם היושב בציון אינו אוהב את הביזיונות והעלבונות. יש פתגם של צעירים: "זבל מי שמלכלך", הכוונה היא למי שמלכלך את רשות הרבים. גם פה זה נקרא: מלכלך את רשות הרבים! העם היושב בציון אינו נותן בו אמון. הוא מבין שאם הוא נצרך לבזות את מתחריו, סימן שהוא חלש, סימן שהוא נלחץ, סימן שהוא מרגיש מאוים. אם כך, הוא חלש, ואיני מעוניין בו.

לכן, לא זו בלבד שזה אסור, ולא רק שזו עברה גדולה - אלא אין בכך כל תועלת!! אדרבה, יורשים **שני** גיהינום! גיהינום בעולם הבא וגיהינום בעולם הזה, מכיוון שהם מפסידים את השפעתם.

לכן דווקא בעידן בחירות, זו הזדמנות לכבוד, ליחסים טובים, שהרי בסופו של דבר איננו שני עמים. לפעמים, כששומעים את התבטאויות זה נגד זה, אפשר לחשוב, חס ושלום, שאנו שני עמים, או שתי דתות ח'.

אך כמובן **שכל זה איננו נכון**. המשותף לכלנו הוא גדול לאין ערוך מהמפריד. והפיצול בינינו - הוא מסוכן יותר לאין ערוך! כמו שאמרו דרך דרוש: "והיא שעמדה וכו'... שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו". ודרשו - שזה שאנחנו "לא אחד בלבד" - זה מה ש"עמד עלינו לכלותנו!"

נזכור כולנו, שאין מפלגה שיש אצלה את כל האמת, כל הצדק וכל היושר. הערכים הללו מפוזרים בין כל המפלגות, לכל אחת יש קצת, לכל אחת יש חלק, וכל המפלגות יחד עושות את כל בית ישראל. לכן, גם אם אני מצביע בעד מפלגה א', אין זאת אומרת שאין לי אהבה והערצה וכבוד והכרת טובה אל מפלגה ב'.

לכן, כולנו יחד נזכור: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

מקום להטיח בו כינויי גנאי כ'בוגד', 'שקרן ופשיסט'. יש להתווכח בתוקף על החזון והדרך אך לא להשמיץ אישית ולעורר שנאה (חפץ חיים, הלכות לשון הרע י"ב).

חילוקי דעות - מותר. חילוקי לבבות - אסור.

לשון הרע על מפלגות

שאלה: האם מותר, בתורת תעמולה לדרך או למפלגה מסוימת, לגנות את מטרות המפלגה המתחרה ואת מעשיה, וזאת כשמטרות ומעשים אלו גלויים וידועים בציבור, ואדרבה, המפלגה אינה מתביישת בהם כלל, שהרי זוהי דרכה המוצהרת?

תשובה: גם על מפלגות אסור לספר לשון הרע. אדרבה, אם זה לשון הרע על אנשים רבים, זה מכפיל את העוון. אם יש צורך בזה, כגון שרוצים לשכנע אנשים לא להצביע בעד המפלגה הזאת מפני שאנשיה עושים דברים רעים, נצטרך לבחון אם יש בזה היתר של תועלת. וכידוע יש לזה שבעה תנאים, ואלה הם:

א. שלא יחליט תכף שמה שהם עושים זה רע, אלא יתבונן היטב.

ב. שלא יגדיל את הרע יותר ממה שהוא.

ג. שיכוון רק לתועלת ולא מפני איזו שנאה שיש כלפיהם.

ד. אם יכול להביא אותה תועלת בלי לספר את הרע, אסור לספר.

ה. שלא יגרום לנידון רעה יותר גדולה ממה שמגיע לו על-פי דין.

ו. שראה את הדבר בעצמו ולא שמע מאחרים, אלא אם נתברר לו שזו אמת.

ז. שיוכיח את החוטא תחילה.

אך כל האמור לעיל הוא כאשר יש ביקורת על אישים מסוימים, אבל אם זו ביקורת על השיטה, הרי זה עניין אחר של מלחמת הדעות והוא דבר מותר. וכמובן גם זאת יש לעשות בדרך של אמת ושלוש, כמו שכתב מן הרב קוק: "והטענה גדול השלום, אינה נאותה כלל, כי להשיב על דעות רעות, אין נחוץ כלל מחלוקת, גם אין תועלת במחלוקת, כי אם להשיב בדברים של טעם, ובזה אין הירוס כלל אל השלום" (הערות על חוברת אור לישירים, גנזי ראייה ג, עמ' 27).

שאלה: בעניין לשון הרע על גופים כגון מפלגות, ראינו תלמידי-חכמים רבים המציינים חסרונות של גופים, חוגים או מפלגות [כמובן מתוך כאב עמוק על שאין הם פועלים כרצוי, לדעת אותם ת"ח].

האם יש יסוד והיתר לדבר כאשר מפרטים, כמובן, את שם המפלגה שעליה מדובר וכי"ב [לעיתים קרובות ניתן לשמוע רב ומורה הוראה בישראל, המתמרמר על מפלגה דתית זו או אחרת, שאינה די 'דתית' לדעתו].

ידוע לי היתר לדבר לשון הרע על מנת לתקן, ואף-על-פי כן לפעמים לא מתקיימים כל הקריטריונים המופיעים ב'חפץ חיים' (הלכות לשון הרע כלל ד באר מים חיים ס"ק לב). למשל כשרב מסוים אומר שיש לתמוך במפלגה מסוימת, אך מציין שלצערו מפלגה זו אינה כליל השלמות - והרי איזו תועלת תצמח מכך, אם אין אותו רב קורא לא לתמוך במפלגה זו בשל כך?!

ובנושא קרוב, כיצד תלמידי-חכמים מפרסמים את חסרונותיו של הציבור [על מנת לתקן כמובן], והרי זה לכאורה בכלל המקטרגים על עם-ישראל?

תשובה: ודאי שאסור לספר לשון הרע גם על קבוצות של אנשים, ואדרבה, עוון לשון הרע מוכפל כמספר האנשים שנמצאים באותה קבוצה, כגון מפלגה מסוימת.

וגם כשיש צורך מסוים והוא לתועלת, כפוף הדבר לכל הלכות שמירת הלשון, ואף-על-פי שאנשים התירו את לשונם לדבר כאשר הנושא הוא פוליטי או ציבורי, באמת אין בכך שום קולא, ואדרבה, יש בכך פעמים רבות מוציא שם רע ושנאת חנם.

כמובן, אם יש צורך לבחור במפלגה מסוימת ודאי שהוא לתועלת ומותר לברר ולהודיע, אך כאמור לעיל, גם בזה צריך לבדוק בקפדנות עוד יותר גדולה שכל הדיבורים הם כדין.

ואם רבנים מפרסמים חסרונותיו של ציבור כדי לתקן, חזקה שהם בדקו ושקלו דבריהם וביירו שהכל כדין, אף-על-פי שאיני רואה אין מתקנים ציבור על-ידי שמקטרגים עליו. וישעיהו הנביא נענש כאשר אמר: "בתוך עם טמא שפתים אנכי יושב", כי זה היה קטרוג, אך לא נענש על מה שאמר: "הוי גוי חוטא עם כבד עון", כי זה היה בגדר תוכחה, ולפעמים גדר תוכחה הוא לדבר דברים קשים מאוד אך הם אינם בגדר לשון הרע או קטרוג. זהו החילוק בין לדבר 'על' - שהוא לשון הרע וקטרוג, לבין דיבור 'אל' - שהוא תוכחה.

לכן אם תלמיד-חכם רוצה לתקן, עליו לדבר אל הציבור הנידון ולא עליו. ועל-פי רוב

השפעת תלמיד-חכם היא על הציבור שאליו הוא שייך, כי לא מפי כל אחד מוכנים לקבל תוכחה.

הקיצור, גם כאשר מוכיחים יש לעשות זאת על-פי דיני תוכחה, ש"כשם שמצווה לומר דבר הנשמע, כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע", ויש לגשת בעדינות ולא בהלבנת פנים.

יחד עם זה, ודאי שמותר להילחם נגד אידיאולוגיה מסוימת, כגון שיש שלחמו נגד החסידות, או עכשיו להילחם נגד אידיאולוגיה חילונית או דתית שאין לעלות לארץ, אך כל זה אינו לשון הרע וקטרוג אלא בירור האמת, בדרך קושיא ותירוקן, בדרך של הזכרת סברות והוכחות.

מותר לדבר על החסרונות שיש באידיאולוגיה של מפלגה או ציבור מסוים, אך יש להיזהר לא לדבר נגד האנשים עצמם. וכמובן, גם את המלחמה הזאת יש לעשות בדרך אמת וכבוד.

ולפעמים יש תלמידי-חכמים שרואים צורך לפרסם חסרונות מדין מפרסמים את החנפים, כאשר יש גוף שנראה יפה ונחמד והוא מסתיר את חסרונותיו ובגלל זה אנשים נוהרים אחריו.

אך בכל העניינים האלה צריך להיזהר מאוד, כמו שנזכרים מאוד כאשר מתעסקים באש, או כמו שנזכרים מאוד כשמתירים איסור משום פיקוח-נפש, שוודאי שוקלים בכובד ראש עצום אם כל צד באמת נצרך. וחזקה על תלמידי-חכמים שהם שוקלים כל דבר כראוי, ואם משהו במעשיהם אינו מובן, מותר לשאול אותם, ויש מצוות תוכחה אפילו מתלמיד לרבו, כמובן לעשות כל זאת דרך כבוד ויראה, אבל אין להתבייש לשאול. גם תלמידי-חכמים מצויים בהלכות שמירת הלשון, וקל וחומר שמצויים שלא לבזות תלמידי-חכמים.

באשר למניית חסרונות של מפלגה יחד עם בקשה לתמוך בה, יש שני צדדים:

1. כדי שלא יחשוב הקורא שאין הרב יודע חסרונות המפלגה, ולו ידע לא היה אומר לתמוך בה, לכן על הרב לברר שעל-אף חסרונות המפלגה, המעלות שבה מכריעות את הכף.

2. כדי להוכיח את אותה מפלגה, שהרי אם הוא תומך בה, יש סיכויים שדבריו יהיו נשמעים.

שו"תים קצרים

שהחיינו על הבחירות

ש: האם מי שהולך להצביע ושמח יכול לברך שהחיינו?

ת: כן. פעם ראשונה שמקיים מצווה (שו"ת אורח משפט עמ' רסח-רסט). בשורה טובה. שיטת הב"ח הפותחת שער למי ששמח (או"ח סי' כט).

[אמנם מובא בשם הרב בקונטרס עולה חדש 54 שאין לברך ברכת שהחיינו על ההצבעה בפעם הראשונה משני טעמים: א. לא מברכים שהחיינו על מעין מצווה. מדינת ישראל אינה מלכותנו בשלמותה אלא מעין מלכות ישראל כמו שכתב מרן הרב קוק בשו"ת משפט כהן עמ' שסח. ב. כשאדם מצביע הוא לא עושה את כל המצווה, אלא חלק ממנה. אמנם כאן הרב מאפשר לברך למי שרוצה - רשם מ"צ.]

אישה חברת כנסת

ש: האם לבחור באישה כחברת כנסת?

ת: מרן הרב קוק כתב שלא כי ערבוב בהמון אינו צנוע. מאמרי הראיה 189. כל כבודה בת מלך פנימה והצניעות יותר חשובה. עיין מידות הראיה ערך צניעות. "ואל תהיה קולנית ויצאנית לפזר כוחה ולהרוס צניעותה, ולאבוד את חינה וטעמה על ידי ריב ומדנים פוליטיים וציבוריים". הגר"י וינברג, שו"ת שרידי אש א קנו עמ' תפו. אבל אם ממילא יש מקום משוריין לאישה במפלגה, יש לבחור בזו שתביא הכי הרבה ברכה לאומה. כאשר אי אפשר לתקן את הכל, מתקנים חלקית. שו"ת הרשב"א ה רלח.

ש: אם כן, כיצד נשים תשפענה על הפוליטיקה?

ת: לא רק פוליטיקאים משפיעים, אלא עוד יותר אנשי רוח ואנשי אמונה, כגון רבנים, וכן נשים בחוג המשפחה ומתוך כך באומה כולה. זה מה שנקרא האידיאליזם ההיסטורי, בניגוד למטריאליזם ההיסטורי.

[כשמיינו את גולדה מאיר בתור ראש הממשלה שאל אחד מן התלמידים את הגר"ד סולוביץ'יק, האם מותר למנות אישה לשררה ולשלטון, הלא הרמב"ם (מלכים א ה)

בחירות לכנסת

ש: האם מהכנסת תבוא הישועה?

ת: חלק ממנה, והישועה הפנימית מבית-המדרש ומבית-הכנסת.

בחירות ויראת שמים

ש: האם בכלל מותר להצביע בעד מי שאין בו יראת שמים?

ת: "כל מי שאין בו יראת שמים אין ממנים אותו למינוי מן המנויים בישראל". רמב"ם הלכות א ז. לכן מכל האפשרויות הסבירות יש לבחור מי שיש לו הכי הרבה יראת שמים.

הצבעה בבחירות

ש: האם יש מצווה הלכתית להצביע בבחירות?

ת: כן, כי מצווה לעשות חסד גשמי ורוחני לאומה ולהטות לכיוון של השפעה ברוכה, וזה חלק ממצווה להקים מלכות. רמב"ן הוספה ד' לסה"צ לרמב"ם (ובזמנו אמר החזון איש: מצווה להצביע. נשאל: מצווה כמו מצה? השיב: מצווה כמו מרור! אך הגר"ש אבינר אומר: מצווה כמו מצה – מ"צ).

ש: אבל הקול שלי לא ישנה את התוצאה?

ת: כל אחד חשוב, כדברי הרמב"ם בהלכות תשובה ג ב.

מפלגה דתית

ש: האם יש הצדקה למפלגה דתית, הרי כל ישראל אחים?

ת: אכן האידיאל הוא שלא תהינה מפלגות אלא עם אחד, אך כרגע אין זה אפשרי, לצערנו. אבל גם כאשר יש מפלגות ובחירות, אין להסתגר במפלגה אחת, אלא להיות אזרח כל האומה.

הביא להלכה את דין הספרי, דשום תשים עליך מלך, ולא מלכה. השיבו הגרי"ד תיכף ומיד על אתר, ולמנות בן גוריון לא היה שאלה? הלא למרות מה שלא היה אישה, אך מכל מקום לא היה דתי, וגם אותו היה אסור למנות (ע' אגרות משה יו"ד ב מה), אלא התשובה היא – שלא שאלו אותנו, ואין אחריות מינויים אלו מוטלת עלינו (נפש הרב עמ' צ-צא) – רשם מ"צ].

מינוי גוי

ש: כנ"ל לגבי גוי?

ת: גם אין למנות. רמב"ם מלכים א ד. הערות רבנו הרב צבי יהודה בסוף ספר משפטי המלכים לרב פדרבוש. כנ"ל להתאזר בסבלנות. גם יסתדר.

התפקדות למפלגה

ש: האם מותר להתפקד למפלגה כדי להשפיע על דרכה, כאשר אין כוונה להצביע עבורה?

ת: לא. אין זה מוסרי. גניבת דעת (חולין צד א).

חבר כנסת קצין

ש: האם לקצין קרבי יש יתרונות בהובלת מפלגה ומשיכת צעירים?

ת: משיכת צעירים היא חשובה, אך העיקר שידע להוביל. אכן לקצין קרבי יש ודאי מעלה, אך יש לשקול את המעלות של החלופה, האלטרנטיבה.

ראש ממשלה גוי

ש: אם ייבחר ראש ממשלה גוי זה עדיין תהיה מדינה קדושה ואתחלתא דגאולה?

ת: לא לבזבז זמן לעסוק בהבל. אגב, הרמב"ם כותב שחנוכה היא בגלל שחזרה המלכות לישראל 200 שנה – וזה כולל הורדוס שהיה גוי.

ח"כ מעשן סמים

ש: אפשר להצביע בעד חבר כנסת שמעשן סמים?

ת: עיין רמב"ם מלכים א ז שאין ממנים לשום מינוי בישראל מי שאין לו יראת שמים.

חרדים בקואליציה

ש: האם זה טוב שהחרדים יהיו בקואליציה?

ת: ודאי. זה יכניס טהרה במפעל הלאומי ויכניס לאומיות בעולם החרדי, ותהיה ברכה לשניהם, ויהיו לאחד.

פירוק הממשלה

ש: חרדים אומרים שפירוק הממשלה הוא עונש מד' בגלל שהיא פעלה נגד התורה. להבדיל, חמאס אמר שזה מראה שהם מנצחים. כיצד להתייחס?

ת: איננו יודעים את סודות ד'. עלינו להתחזק בתחיית האומה בארצה ע"פ תורתה.

רבנים ופוליטיקה**הרב שלמה אבינר**

שאלה: האם לדעת הרב, מותר לרבנים להתערב בפוליטיקה?

תשובה: לא רק שמותר אלא שחייבים. הם חייבים לעזור למידות טובות, ליראת שמים ולתורה, לא רק ביחס לחיי הפרט אלא גם ביחס לחיי הכלל. כך רשום בפתח הספר 'במערכה הציבורית', על שאלות שהופנו לרבנו הרב צבי יהודה:

"שאלה: רבנים המתערבים בפוליטיקה, האם זה יפה?

תשובה: זה יפה מאוד מצד הרבנים! שעל-פי תורה מחויבים להתערב בפוליטיקה. אחרת הם בוגדים. כתוב בתורה 'לא תגורו'."

שאלה: בעקבות דברי הרב נתעורר פולמוס בציבור, ורבים טענו כי רבנים אינם צריכים לעסוק בפוליטיקה?

תשובה: אינני מבקש רשותו של אף אחד. מה שהוא צדק ואמת, אני מחויב להודיע ולפרסם על-פי התורה. הפוליטיקה של כלל ישראל היא תורה, היא קדושה.

ש: אז מה לענות לאנשים שטוענים שזה לא יפה?

ת: לענות לעמי הארץ שיתעסקו בעניינים שלהם, ושירבו מידות טובות ויראת שמים ולא יתנו הוראות לרבנים כיצד למלא את תפקידם. זו בעיה במדינתנו שכל אחד חושב שהוא מבין בכל. יש בדיחה שפעם אמר סטלין: אני נשיא של המדינה עם הכי הרבה שטח. אמר לו רוזוולט: ואני נשיא של המדינה עם הכי הרבה כסף. הגיב וייצמן: ואני נשיא של המדינה עם הכי הרבה נשיאים. אכן, יש בימינו בארץ שישה מיליון יהודים, ומתוכם שישה מיליון ראשי ממשלה, שישה מיליון רמטכ"לים, שישה מיליון רופאים,

שישה מיליון פסיכולוגים, וכמובן שישה מיליון רבנים. כל אחד יודע את הכל! לא כן, צריך קצת שכל וקצת ענווה.

ש: אבל גם רבנים לא למדו מדעי המדינה, אם כן כיצד הם מתבטאים בפוליטיקה?
 ת: ב"ה, אנו לא נוצרים שאמרו: תנו לשמים מה ששייך לשמים ותנו לקיסר מה ששייך לקיסר. התורה כוללת את הכל, כל המצבים וכל הדורות. כך מגדיר מרן הרב קוק: "תורה המורה את המציאות, המורה את החיים, המורה את הנשמה, המורה את הגויה, המורה את הפרט, המורה את הכלל, המורה את הדור, המורה את העולם, המורה דור דורים, המורה עולמי עולמים" (עולת ראייה ב, עמ' קס).

ש: אבל אני חוזר על שאלתי. בכל זאת רבנים לא למדו מדעי המדינה?

ת: רבנים לא למדו רפואה, אבל פוסקים באתיקה רפואית. לא למדו כלכלה, אבל פוסקים באתיקה כלכלית על פי בבא קמא, בבא מציעא ובבא בתרא. לא למדו במכללה לפיקוד ומטה, אבל פוסקים מהי מלחמת מצווה. כך, רבנים לא למדו פוליטיקה, אך פוסקים באתיקה פוליטית, או מה שנקרא פילוסופיה פוליטית.

ש: כיצד מוגדרת פילוסופיה פוליטית?

ת: היא מתחלקת לשלושה חלקים: א. הבנת מצבנו העכשווי מבחינה מעשית-רוחנית. ב. קביעת המטרה שאנו צריכים להגיע אליה. ג. התווית נתיב או נתיבות כיצד להגיע מההווה לאותו עתיד.

ש: טוב מאוד. אבל עובדה היא שיש אנשים שמטיחים ביקורת קשה מאוד על רבנים בגלל שמתערבים.

ת: אין זה פוטר את הרבנים. נפסק ב'שולחן ערוך' שמצוות תוכחה היא עד נזיפה, עד קללה ועד הכאה (או"ח תרח ב). כלומר הרב חייב להוכיח גם אם עקב זה נזופים בו, מקללים אותו ואפילו מכים אותו או כמעט מכים אותו (עיין שם ביה"ל). אכן זו תופעה נפוצה שמקללים אותם, ואני זוכר כמה מקרים שגם היכו ופצעו רבנים. אבל זה לא

עצר אותם. היו בעבר גם נביאים שהרגו אותם.

ש: זה לא דומה, הנביא מדבר בשם ד'...

ת: גם התורה היא דבר ד' לכל הדורות. אדרבה, התורה קובעת מי נביא, עיין הלכות יסודי התורה לרמב"ם, אך הנביאים לא קובעים את התורה. בהקדמת ספר 'מנורת המאור', נר ראשון, כתוב "שבזה היו רגילים הנביאים והחסידים הראשונים בכל זמן זמן והיו מוסרין עצמן למיתה בהוכיחם את העם".

ש: אז אם התורה היא שמדריכה אותנו בחיי הפוליטיקה, איך הרב מסביר שיש חילוקי דעות בין הרבנים?

ת: בכל תחומי התורה יש חילוקי דעות, ראה בגמרא. זה מפני שאלה נושאים מורכבים, עם פנים לכאן ולכאן, כדברי הרמב"ם בהקדמתו למשנה. מסיבה זו, יש גם חילוקי דעות בין רופאים, בין אנשי צבא, בין כלכלנים.

ש: אז מה יעשה היהודי הפשוט מול ריבוי הדעות?

ת: הוא ישבור את הראש או יקיים 'עשה לך רב'.

ש: אז זה מה שהרב יגיד לתלמידיו, למשל בעד מי לבחור?

ת: תלמיד לא צריך שיגידו לו, הוא שומע את רבו יום יום. יתר על כן, אם הוא שואל שאלות כאלה, סימן שעוד לא הגיע לדרגת תלמיד, כי תלמיד אינו רק מי שיודע כל מה שרבו אמר, אלא שבשאלה שהרב לא דיבר עליה, הוא יודע מעצמו מה לעשות, כי הוא ירד לסוף דעת רבו. לכן, כל תלמיד בישיבתנו יודע שעליו להיות יל"ל...

ש: מה זה יל"ל?

ת: ראשי תיבות: יודע להסתדר לבד. התלמיד יקשיב היטב לדברי רבותיו ואחר כך

הצבעה בבחירות

הרב שלמה אבינר

שאלה: מה עונים לחרדים שטוענים שמשום שבספר 'ויואל משה' הרבי מסאטמר אסר להצביע בבחירות במדינת ישראל, לכן 'שב ואל תעשה עדיף'?

תשובה: ה'חזון איש' כבר דיבר על העניין הזה ואמר שמצווה להצביע. שאלו אותו: "מצווה כמו מצה?" אמר: "לא, מצווה כמו מרור". אפשר לומר שזה אפילו מצווה כמו מצה. זה לא שאם אתה לא מצביע זה "שב ואל תעשה עדיף", כי זה לא 'שב', כיוון ש'שב' זה אומר שאני לא עושה כלום, אך כאן המצב שונה. הבחירות מתקיימות בכל מקרה והקול שלך פשוט הולך למפלגות הגדולות. כל ארבע השנים אנחנו בוכים ועושים כל מיני הפגנות כדי להשפיע על השלטון, וכאן יש דרך להשפיע על השלטון בלי הפגנות.

יש תשובה של ה'חתם סופר'. היו בחירות ואחר כך בא אחד עם תלונות. שאל אותו ה'חתם סופר': "אז למה לא באת להצביע?" נכון הדבר שממשלת ישראל אינה הממשלה האידיאלית שאנחנו רוצים, אבל אנו איננו אומרים: "הכל או שום דבר". ישנן הרבה סוגיות בגמרא המוכיחות שאם אין באפשרותנו לתקן את הכל, מתקנים מה שאפשר.

במסכת עבודה זרה (טז, א) מסופר שרבי יהודה הנשיא היה משלם כסף כדי שיזיזו את הקרבן של עבודה זרה ליום אחר. אומרת הגמרא: רבי יהודה רצה לעקור את הע"ז לגמרי, אך עשה זאת 'פורתא פורתא', מעט מעט.

גם במסכת סוטה (מח, א) נזכר שאם ישנה מקהלה כזאת שגברים שרים ונשים עונות זה נקרא פריצותא. אבל אם נשים שרות וגברים עונים - זה יותר חמור ונקרא 'כאש בעורת', משום שזה מצריך הקשבה גדולה יותר של הגברים לנשים. שואלת הגמרא: "מאי נפקא מינה?" כלומר, למה אתה נותן ציונים, זה פריצותא וזה כאש בעורת? תשובה: "לבטולי הא מקמי הא" - לבטל זה מפני זה. מסביר רש"י: אם אתה יכול לבטל את שניהם בוודאי צריך, אבל אם אי אפשר לבטל את שניהם, עליך לבטל את החמור מביניהם. עיין תשובות הרשב"א (ח"ה ס' רל"ח) שכותב שאם אתה לא

יחליט בעצמו בעד מי להצביע. הוא כמו חבר בבית-דין שחייב לומר דעתו הוא, אחרי שהקשיב לדברי הרבנים. אך הרבנים כשלעצמם חייבים לומר דעתם בכל נושא.

ש: זה אמור ביחס לרבנים ציונים או גם ביחס לרבנים חרדים שלא מסכימים עם עצם קיום המדינה?

ת: גם רבנים חרדים, וגם אם איננו מסכימים בכל דבר, אנו מסכימים איתם על העיקר, כלומר לגבי המטרה, והמחלוקת היא לגבי האמצעים. לכן, בדברים שהרבנים מסכימים ביניהם, אם אדם ילך בדרך אחרת, ברור שהוא טועה.

ש: וכי לא יתכן שרב בעצמו טועה?

ת: הכל יתכן. אבל זה לא תפקידם של עמי-הארץ להתערב במחלוקות בין רבנים. הרבנים בעצמם יודעים היטב כיצד להגיב.

ש: אז לפי הרב, הרבנים ישלטו לנו על החיים!?

ת: לא. הם יכוונו את החיים. אלו דברים שאמר בנדון מרן הרב קוק ביחס להקמת הרבנות הראשית: "לעומת הטענה - שהושמעה אז - על ידי השמאלנים המתונים שהם מעוניינים בתחיית היהדות אבל לא באפוטרופסות היהדות על החיים, השיב הרב: היהדות היא האידיאל של האומה כולה. מעולם לא חשבתי ולא עלה על דעתי דבר שלטון הרבנות על כל החלקים החילוניים שלנו. כוונתי לאידיאל של היהדות - שהרבנים הם נושאי - שיהיה המשפיע על כל חיינו. אני חושב ומאמין, כי באפיקורסות היהודית הגדולה ביותר, יש יותר אמונה מאשר בבתי-תפילה של עמים אחרים. אין אצלנו שני כוחות, הננו כולנו גוי קדוש, ואני שואף לאותו היום שבו תתגדל ותתרומם קרן היהדות הרוחנית האידיאלית כמו שהייתה בתקופת הנביאים. ואז ממילא ילך כוח הקדושה ויתפוס את כל חלקי החיים החילוניים באהבת רעים ובחבה פנימית טבעית, הנובעת מעומק הנשמה הישראלית המשותפת לכל בני ישראל" (מאמרי הראיה עמ' 457).

אהבת ישראל

הרב יחזקאל גרינולד

א. אהבת הכלל והפרטים

בגמרא¹ מובא שתנאים נחלקו מה צריך לומר אדם שמבקר חולה בשבת: "תנו רבנן, הנכנס לבקר את החולה (בשבת)... רבי יהודה אומר 'המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל'. רבי יוסי אומר 'המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל'".

מון הרב מבאר את יסוד המחלוקת בין ר' יהודה ור' יוסי:² "אהבת כלל האומה מצטיירת בשני אופנים". יש שתי מדרגות באהבת ישראל:

א. "אהבת הכלל מפני שהוא מורכב מפרטים רבים, שכל אחד בפני עצמו ראוי להוקירו ולאהבו ולדרוש טובתו, וכשיתקבצו בְּהִקְלָל פרטים רבים, תגדל האהבה בְּכִפְלָיִם רבים, כפי ערך ריבוי וכפל הפרטים".

הסוג הראשון של אהבת כלל ישראל הוא לאהוב כל יהודי בתור איש יחיד. כשתתרבה האהבה כלפי יחידים רבים, תגדל היא ממילא בכמות ובאיכות. כאשר אדם אוהב עוד פרט ועוד פרט - הוא אוהב לבסוף את כלל האומה.

ב. "אמנם יתרה מזה היא מידת אהבת הכלל מצד הכלל עצמו, כאותה האהבה שאדם אוהב את בנו האהוב לו שמתפשטת האהבה על כל אחד מאיבריו. אבל אין מקור האהבה באיברים בפני עצמו, כי אם האהבה היא מצד כללות מציאות הבן בכל עצמותו, והיא מתפשטת מתוך הכלל על כל פרטי איבריו וכחותיו, שאהבה תחדור בהם להשתדל בבריאותם והפרכתם".

מדרגה גבוהה יותר של אהבת ישראל דומה לאהבת אב את בנו. האב אינו אוהב את כל חלקי הבן בנפרד אלא את כלל אישיותו וממילא את כל פרטיו. כשהאצבע הקטנה של הבן כואבת האב מרחם על הבן לא משום שהוא אוהב את האצבע אלא משום שהוא אוהב את הבן במהותו וממילא חש בכאב של כל אחד מאיבריו.

יכול לתקן את הכל, תקן מה שאפשר. נכון, כשהולכים לבחירות ככל הנראה לא יקום מלך צדיק כמו דוד המלך. אבל, כמה שאפשר להשפיע שהשלטון יהיה שלטון טוב, יש לנו חובה לעשות.

גם אני למדתי את הספר 'ויואל משה' וקשה להבין את ההוכחות שלו. יש לי קרוב משפחה שהוא חסיד סאטמר. פעם הייתי בשליחות באמריקה. ביקרתי אצלו והוא סיפר לי: "האדמו"ר מסאטמר פעם הראה את הספר הזה לדיין של הבית דין דסאטמר. אחרי זמן הוא שאלו: 'כבודו עיין בספר שלי?' הוא לא עיין ואמר: 'בספר של כבודו לא מספיק לעיין, צריך ללמוד'. הוא חיכה. אחרי זמן מה הוא שאל: 'כבודו למד את הספר שלי?' הוא ראה שהוא אינו יכול להתחמק עוד ואמר: 'אם הספר הזה מבוסס על הוכחות מגמרות, אני לא מבין מה שכתוב שם, אבל אם הספר מבוסס על רוח הקודש של כבוד האדמו"ר, מה אני יכול לומר?'". כך אב בית הדין של סאטמר התחמק. גם הוא אמר שיש שם דברים שאינם מובנים. הרבי מסאטמר כותב שם שאסור לדבר עברית. צריך לדבר ביידיש, ופעם דיברו בארמית. מה, העם היושב בציון דיברו ארמית? דוד המלך ושלמה המלך וכל העם דיברו בארמית?! אפשר להוכיח אחרת. קשה להבין הרבה דברים שבספר הזה. לכן, גם אם אנחנו לא שבעי רצון מכל הקורה במדינה - ואנחנו לא שבעי רצון מהרבה דברים שקורים במדינה - אנחנו משפיעים ככל שאפשר. זה נקרא אצל הפוסקים: "להציל מה שאפשר להציל".

1 שבת יב א.

2 עין איה שבת פרק א סימן מה.

“כן היא אהבת הכלל המעולה, יסודה הוא בתוך הכלל, והיא מתפשטת מכלל הכלל על הפרטים”. כדוגמת אהבת האב את בנו כך היא אהבת בן האומה הישראלית את אומתו. מתוך אהבת כלל האומה הוא אוהב את כל יחידיה. אהבת הפרט נובעת מתוך אהבת הכלל כולו.

על פי זה הרב מבאר את שורש המחלוקת בין ר' יהודה ור' יוסי: “רבי יהודה אומר שאמנם יש התרוממות הנפש באהבת הפרט מצד שהוא פרט אחד מכלל גדול, ואין זה דומה לאהבת איזה פרט מצד עצמו. אמנם הוא נעלה מזה הרבה, באופן שראוי גם מצד המעלה השכלית היותר נשגבה לבקש גם היחיד מצדו טובתו ובריאותו, לא רק בערך עצמו בלבד כי אם מצד היותו פרט אחד, ופרטים כמוהו רבים המה בהכלל. והיא מעוררת אהבת הכלל, שראוי גם כן לתפוס מקום בלב, גם לפי המידה הדרושה להיות קבועה בלבבות מקדושת השבת, שדאגה על דבר מחסורי פרטים היא נמוכה מערכה, אבל הדאגה על דבר הכלל היא כבר מרוממת הרוח ומביאה את האדם למעלות גדולות ונדעות נשגבות”.

רבי יהודה אומר שיש הבדל בין אהבת אדם פרטי בפני עצמו לבין אהבת אדם פרטי כאשר הוא שייך לכלל ולציבור גדול. כאשר האהבה מתפשטת על פרטים רבים אזי איכות האהבה לכל יחיד ויחיד מתגדלת. אהבת אדם יחיד בישראל מתעצמת כאשר יחיד זה שייך למכלול של הרבה מאוד יחידים כמוהו שגם הם ראויים לאהבה.

“על כן אמר ‘המקום ירחם עליך ועל כל חולי ישראל’, לציין אהבת הכלל מצד ריבויי פרטי, על כן כל פרט תופס בו מקום לעצמו ומתגבר הערך על ידי הכפל”.

לדעת ר' יהודה כאשר אדם נכנס לבקר את החולה יש לציין לא רק את החולה המסוים הזה, אלא את שאר פרטי האומה מפני שאהבת האומה מוסיפה לאהבת אותו אדם חולה, לכן אינו מבקש רק ‘המקום ירחם עליך’ אלא שירחם גם ‘על כל חולי ישראל’.

“אמנם ר' יוסי אומר שראוי להתעלות יותר לאהבת הכלל מצד עצמו, מצד תכונת האומה רחניותה ופעולתה הכללית ועצמותה הנמצאת רק בכללה, זהו מקור האהבה הראויה לבעל נפש גדולה”.

רבי יוסי אומר שיש אהבת ישראל גבוהה יותר מאהבה מצד ריבוי פרטי הכלל. אהבת הכלל מצד עצמו קודמת לאהבת פרטי הכלל, כיוון שיש תכונה בקלל שאינה קיימת בפרטים. יש ערך ותוכן עליון באומה בכללותה שאינו קיים ביחיד בפני עצמו. על כן ראשית כל יש לאהוב את כלל האומה ואת מהותה וממילא תתפשט אהבה על כל יחידיה. כשם שיש נשמה ליחיד כן יש נשמה לאומה. נשמת האומה היא כללית, ובווערת

בה קרבת אלוקים יותר מאשר אצל הפרטים³, ועל כן היא ראויה לאהבה עליונה. מתוך אהבת נשמת האומה, רוחה ושאיפותיה – אנו באים לאהוב כל אחד ואחד מבניה.

“ומתוך הכלל תתפשט על הפרטים, מפני שבטובתם של הפרטים מתאדר הכלל, כמו שבריאות האיברים לפרטיהם תאשר בריאות האדם כולו. על כן יאמר: המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל”.

שמה תאמר: אם נתרכז באהבת הכלל אזי אהבת היחידים תדעך – לא כן הדבר, אלא דווקא מתוך אהבת כלל האומה, מתחזקת אהבת היחידים. אוהב הכלל באמת, חפץ לחזק את אהבתו אצל כל יחיד שהרי מתוך כך תתחזק אהבת הכלל. וכן הדבר בגוף האדם, כאשר האיברים מתחזקים, ממילא מתחזק הגוף כולו. על כן לדעת ר' יוסי הנכנס לבקר את החולה צריך לציין שאהבתו את החולה נובעת מתוך אהבת שאר חולי ישראל ומתוך אהבתו את כלל האומה הוא מתפלל שגם החולה המסוים יבריא, לא רק למען חיזוק היחיד כי אם בעיקר למען חיזוק כלל האומה שהיא הראשונה לאהבה.

ב. הקשר של היחיד אל הכלל

מון הרב מבאר כי אופייה המיוחד של הלאומיות הישראלית, מבוסס על העובדה שכל אישי האומה יונקים את חיותם מנשמת הכלל: “הַיְחִישׁ שֶׁל כְּנֻסָּת-יִשְׂרָאֵל לַיְחִידָהּ הוּא מְשֻׁנָּה מְכֹל הַיְחִוּשִׁים שֶׁל כָּל קְבוּץ לְאֻמֵּי לַיְחִידָיו. כָּל הַקְּבוּצִים הַלְאֻמִּיִּים נוֹתְנִים הֵם לַיְחִידָהּם נֶקֶד אֶת הַצֵּד הַחִיצוֹנִי שֶׁל הַמְהוּת, אֲבָל עֵצָם הַמְהוּת זֶה שׁוֹאֵב כָּל אֲדָם מְנַשְׁמֵת הַכֹּל, מְנַשְׁמֵת אֱלֹהִים, שְׁלֵא בְּאֻמְצָעוֹת הַקְּבוּץ, מְפִנֵּי שְׂאִין לְהַקְּבוּץ הַטִּיבָה אֱלֹהִית, שְׁמֻגְמָה אֱלֹהִית עֲצָמִית שְׁרוּיָה בְּתוֹכָהּ”.

הקשר של כל יחיד בישראל ללאומיות הישראלית שונה מהקשר של כל יחיד מאומות העולם לעמו וללאומיותו.

לכל אדם בעולם יש רובד חיצוני ורובד פנימי. הרובד החיצוני הוא הצד הטפל שכולל בתוכו את הצדדים הגופניים, הכלכליים, הביטחוניים וכדומה. הרובד הפנימי הוא עיקר הווייתו של האדם, הווי אומר: הנשמה, הרוח, או במילים אחרות הקשר בינו לבין ריבונו של עולם.

3 אגרות הראיה א עמ' קלה.

4 אורות עמ' קמד סימן ג.

ג. כלל ישראל – שורש כל הנשמות

כמו שבטבע יש ענפים ושורש, כן בעולם הנשמות יש נשמה שהיא שורש כל הנשמות. ר' חיים מוולוז'ין בספרו 'נפש החיים'⁹ מסביר שהנשמה של כל יחיד מישראל: "מתקשרת ומתדבקת בבחינת שורש הנשמה, סוד כנסת ישראל, שהיא שורש הכנסייה של כל נשמות כלל ישראל יחד".

כשם שלאדם מישראל יש נשמה, כן לכנסת ישראל יש נשמה. נשמת כנסת ישראל היא השורש של כל הנשמות הפרטיות שבכלל ישראל. כל נשמה פרטית בישראל היא ענף שיונק מהגזע של כלל ישראל. כלל ישראל נמצא במרכז והיחידים הם איברים של הגווייה הכללית.¹⁰

ואם תשאל: היכן מוזכרת 'נשמת כנסת ישראל' בתורה? איפה כתוב שנשמת כנסת ישראל היא השורש של כל הנשמות? על כך מביא נפש החיים¹¹ ממקורות פנימיים¹² שעניין 'כנסת ישראל' רמוז בפרשת קרח:¹³ "וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קִנְחָא אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד ד' אֶל כָּל הָעֵדָה. וַיִּדְבַּר ד' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר. הַבְּדִלּוּ מֵתוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאֶכְלָה אֹתָם כְּרָגַע. וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לֵכָל בְּשֵׁר הָאִישׁ אֶחָד יִקְטָא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצֹף". התורה מכנה את ריבונו של עולם בכינוי מיוחד: 'אֵל אֱלֹהֵי הָרוּחֹת'. נפש החיים מסביר: "שזהו מקום הנשמות, לְשֵׁם עוֹלָם וּמִשָּׁם בָּאִים".¹⁴ ריבונו של עולם הוא אלוקי נשמת כנסת ישראל שמרכזת בתוכיותה את כל רוחות ישראל, את כל נשמות עם ישראל. משם כל נשמה ישראלית באה ולשם כל נשמה מתגעגעת.

אצל אומות העולם, מטרת הלאומיות היא בעיקר לספק לכל יחיד ויחיד את צרכי מצד הרובד החיצוני שבו, ואין מגמה ליצור קיבוץ לאומי מצד מהותו של האדם, דהיינו מצד הרצון לקרבת אלוקים.⁵ אצל אומות העולם הרובד החיצוני, כגון כלכלה, ביטחון וכדומה, מקשר את היחיד ללאום, ואילו הרובד הפנימי, הנשמתי, המשתוקק לקרבת אלוקים נשאר עניינו של כל יחיד, בינו לבין עצמו, ללא כל זיקה לרצונו להיות קשור לחברה ולכלל.

"לא כן בְּיִשְׂרָאֵל, הַנְּשָׁמָה שֶׁל הַיְחִידִים נְשָׁאֶבֶת מִמְקוֹר חַי הָעוֹלָמִים בְּאֹצֵר הַכָּלֵל, וְהַכָּלֵל נוֹתֵן נְשָׁמָה לַיְחִידִים".

לכל יהודי יש נשמה פרטית. וכשם שיש לאדם פרטי נשמה פרטית, כן יש לאומה הישראלית נשמה כללית – נשמת כנסת ישראל. וכשם שהנשמה הפרטית מתקיימת בגוף הפרטי של האדם, כך נשמת כנסת ישראל מתקיימת בגוף הלאומי הישראלי.⁶ הרב מבאר כאן שהנשמה הפרטית של כל יחיד יונקת מנשמת כנסת ישראל. נמצא ש'נשמת הנשמה' של כל יחיד היא נשמת האומה.⁷ על כן מובן שבישראל הקשר בין היחיד לכלל אינו מתבטא רק ברובד החיצוני, הגופני, הכלכלי, הביטחוני וכדומה, אלא בעיקר בכך שהנשמה של כל יחיד בישראל קשורה בנשמת הכלל ויונקת דרכה קרבת אלוקים.⁸

5 "האומות, שמטרת הווייתן היא חומרית, והנן מצוירות כעין אגודת שותפים לצורכי קניינים אהובים או נדרשים להן, אצלן תהיה אהבת האומה בכללה רק אז מבוססת, כשתהיה תמיד חוזרת אל הפרטים, אל הטבת מצב המשפחה היחידה שלשם הטבתה התאגדה האומה..." (עין איה שבת פרק ה סימן סא).

6 הגוף הלאומי נבנה על בסיס שני תנאים: א. שישים ריבוא מישראל ב. שמתקבצים בארץ ישראל (עולת ראייה א עמ' שפח. מהר"ל גבורות ד' פרק ג עמ' כו ד"ה וראייה).

7 "והנשמה... מתקשרת ומתדבקת בבחינת שורש הנשמה, סוד כנסת ישראל, שהיא שורש הכנסייה של כל נשמות כלל ישראל יחד" (נפש החיים עמ' נח). ובמקום אחר מבאר שבזמן שישראל עולים לרגל ומתכנסים בירושלים, אז כל אחד מישראל מתרומם ממעלת אותו מעמד על פי דבקונו בכלל האומה: "כינה הכתוב כלל ישראל בשם 'ירושלים' כי היא הייתה כנסיית כלל ישראל בעלותם ליראות פני אדון ד' ברגל, ושם קיבלו כלל ישראל שפע תורה קדושה ויראה, כל אחד לפי שורש אחיזת נשמתו בכנסת ישראל" (שם עמ' קמג-קמד בהג"ה). "אין ליחיד שבישראל נשמה, כי אם לקוחה מכללות האומה, זאת היא הסגולה של גוי אחד בארץ" (שמונה קבצים א קסא). "נשמת האומה ונשמות היחידים מהות אחת להם, בעם נפלא זה..." (מאמרי הראיה עמ' 74).

8 "תכונת נפשה של כנסת ישראל היא נבדלת בעיקרה מתכונת הנפש של כל עם ולשון. בכל עם ולשון הנקודה הפנימית של חפץ החיים הקיבוציים מיוסדת היא על התוכן הכלכלי לכל צורותיו... אמנם בישראל מונחת התכונה האלוקית במעמקי טבע נשמת האומה. הצימאון לדעה והרגשה אלוקית, בתכלית עליונותה וטהרתה, היא לו הנקודה שהחיים מורגשים בה, והעידונים הנובעים משלמות ציור זה בכל רחבי החיים ועומקיהם הן המגמות האסתטיות... הכרה זו היא עניין מיוחד לישראל מונח בטבע האומה" (אורות עמ' סד סימן י').

9 עמ' נח. עיין עוד שם עמ' יב ועמ' קמו.

10 "אין ליחיד שבישראל נשמה, כי אם לקוחה מכללות האומה, זאת היא הסגולה של גוי אחד בארץ" (שמונה קבצים א קסא). "וידוע דשכינה הוא מה שהשם יתברך שוכן בתוך לבבות בני ישראל... דכלל מעמקי לבבות בני ישראל שהוא כלל כנסת ישראל הוא כלל שכינתו יתברך" (רבי צדוק הכהן מלובלין רסיסי לילה דף עג א. מובא בלתיבות ישראל א עמ' רכג).

11 עמ' קמג.

12 זוהר קרח קעו ב.

13 במדבר טז יט-כב.

14 תרגום הזוהר שם.

ד. כלל - אינו אוסף של פרטים

רַבְּנוּ הרב צבי יהודה התבטא בצורה חריפה כלפי הבנת עם ישראל בתור אוסף של פרטים: ¹⁵ "לפעמים אנשים שואלים מה מובנו של המושג הפילוסופי 'כלל'. הם טוענים שכלל הוא ריבוי פרטים, אוסף פרטים...".

כלומר יש אנשים שחושבים שכלל ישראל זה אוסף של הרבה יהודים פרטיים שמתאספים במקום אחד.

"אין מילים לגנות שיחת מעוטי שְׁקָל אלה. השקפתם זאת היא השגה מטריאליסטית, חומרנית, שיחת בהמה".

השקפה זו נובעת מחוסר מחשבה והעמקה, והיא השקפה חומרית-מטריאליסטית הבוחנת את המציאות לפי המראה החיצוני. המבט החומרי מבחין בעם ישראל גופים שונים שמקובצים יחד במקום אחד. אבל כשחודרים לעומק מגלים שלא רק גופים שונים יש כאן כי אם נשמות. וכשחודרים עוד יותר לעומק מגלים שלא רק נשמות פרטיות יש כאן כי אם נשמה אחת כללית שהיא שורש ומקור לכל הנשמות הפרטיות.

"המובן של 'כלל' אינו אוסף של פרטים, אלא יצירה אלוהית יסודית מקורית ושמימית, שמתגלה בריבוי פרטים".

נשמת כנסת ישראל היא יצירה אלוהית ¹⁶ אחדותית שמופיעה בפרטים רבים. ¹⁷ כשם שהנשמה של פלוני מופיעה בכל איבריו - בידיים, ברגליים, בשכל, ברגש וכדומה - כך גם הנשמה הלאומית מופיעה בכל היהודים.

"הבנה זו שייכת ליסודי האמונה, לעיקרים שבעיקרים".

ההבנה שיש נשמה אחת לכל אישי האומה הישראלית היא הבנה עקרונית ויסודית ביותר. הבנה זו שייכת ליסוד המבדיל את ישראל מהעמים. מי שאינו מבין יסוד זה עלול להתבלבל ולטשטש את ההבדל בין ישראל לעמים. אצל אומות העולם, היחיד אינו יונק את כוחו מתוך הכלל אלא כל יחיד הוא יחידה עצמאית שנברא בצלם אלוקים. במבט עמוק יותר מבינים שהקשר בין אישי האומה הישראלית אינו רק

15 שיחת הרב צבי יהודה תלמוד תורה עמ' 19.

16 "עם-זו יצרת לי תהלת יספרו" (ישעיה מג כא).

17 "...הסגולה האלהית הנמצאת בנשמת האומה בכללה... היא מתגלה גם כן בכל יחיד באיזו צורה מיוחדת..." (אגרות הראיה א עמ' עא).

חיצוני - חומרי, כלכלי, ביטחוני, מתוך אינטרס אישי, כפי שהוא אצל אומות העולם ¹⁸ - כי אם קשר של נשמה. ודאי שהקשר בין אישי האומה הישראלית מתבטא גם בחיים המעשיים והחומריים, אך הוא מתחיל מקשר נשמתי פנימי. התהוות הקשר במערכת הלאומית דומה ליצירת הקשר המשפחתי. אצל האיש והאישה הקשר מתחיל מתקופת האירוסין שבה הוא בא לידי ביטוי באופן רוחני ואצילי, ¹⁹ כן הוא בקשר הלאומי, הוא נרקם בין אישי האומה קודם כול בנשמה ורק לאחר מכן באופן מעשי.

"כשמבינים את ההחלטיות האבסולוטית של ערך כלל ישראל, מגיעים לחיים של מסירות נפש למען התורה, למען האומה ולמען הארץ, מתוך אחיזה בקדושת הציבור".

הקשר בין אישי האומה טבעי וחזק כל כך עד שכל אחד מוכן למסור את נפשו בעד חברו. כמו בגוף האדם, הקשר בין איברי הגוף מהווה אורגניות אחת ובאופן טבעי כל איבר מוכן לעשות הכול למען האיברים האחרים. לדוגמא, כאשר האדם מזהה סכנה שעלולה לפגוע בראשו, באופן אינסטינקטיבי הוא מכסה את ראשו בידיו כדי להגן עליו, גם אם זה מסכן את הידיים. ²⁰ כן הוא בקשר הטבעי שבין הורים לילדיהם. כאשר אימא מזהה שבנה עלול להיפגע היא מיד קופצת ומוכנה לעשות הכול כדי להצילו. אם כן, הקשר הקיים בין חלקי האומה הוא קשר טבעי וחזק וממילא כל יחיד מוכן למסור את נפשו למען חיי הכלל.

"אשרינו מה טוב חלקנו, שאנו חלק של הציבוריות העליונה הזאת".

נקודה זו היא שעושה את הציבוריות שלנו 'עליונה' ולא ציבוריות במובן הרגיל.

18 "האומות, שמטרת הווייתן היא חומרית, והינן מצוירות כעין אגודת שותפים לצורכי קניינים אהובים או נדרשים להן, אצלן תהיה אהבת האומה בכללה רק אז מבוססת, כשתהיה תמיד חוזרת אל הפרטים, אל הטבת מצב המשפחה היחידה שלשם הטבתה התאגדה האומה, כשם שחיות מדבריות הבודדות בטבען מתקבצות לפעמים לרגלי צרה משותפת או למחזה רווח של טרף משותף" (עין איה שבת פרק ה סימן סא).

19 "וארשתין לי לעולם - אף על פי שהנישואים הם יותר נערכים בדבקות מהארוסין, מכל מקום יש מעלה בארוסין, שהם מביעים את היסוד החוקי האצילי שבדבקות האלוהית, שמתוך מעלתו אין בו התפסה לחיקוי חומרי כלל. ודווקא החוק העליון הזה הוא שאיננו מקבל שום שינוי, כי איננו תלוי בשום יחש העלול להשתנות, כי אם הוא עומד בעצם צביון החוק, שאי אפשר כלל לצייר אופן אחר. וזאת הדבקות השכלית הבאה מצד ההכרה שבהתגלותה פעם אחת בעצם בהירותה, איננה עלולה לקבל שום שינוי כלל, ונמצא שהיא קיימת לעולם. וארשתין לי לעולם" (עולת ראיה א עמ' לה).

20 "האיברים שלנו יחד הנם קשורים בקשר אורגני, על כן כשאחד נלקה כולם מרגישים..." (אגרות הראיה א עמ' קעד).

קמפיין פוזיטיבי וקמפיין נגטיבי

הרב אריק אוריאל

תקופת בחירות מאופיינת בפולריזציה, הקצנה וקיטוב. כל מפלגה מחדדת את יתרונותיה ודרכה, ומדגישה את החסרונות של האחרות. האם בנוגע לחיי הכלל במדינה הותרו כל הלכות לשון הרע, הוצאת שם רע ורכילות? אמנם כל אחד מהמצביעים הוא 'דיין' ועליו להכריע עבור מי ייתן את קולו, ולשם כך עליו לאסוף מידע, אלא שמניין מגיע אל המצביע אוסף העובדות הנדרש לגיבוש דעתו - ממקורות אינטרסנטים ובעלי עניין. כל המידע מגיע בצורה מעובדת ומגמתית, ואין כלל אפשרות לגבש דעה על פיו. לכן צריך ללכת בדרך שעליה המליצו חז"ל, במסכת אבות - עשה לך רב. כלומר, מומחה לעניין. אדם צריך למצוא לו את מי שהוא סומך עליו, שאצלו נמצא מידע אמיתי אובייקטיבי, ולא פופוליסטי ומגמתי, והוא שיעץ לו וידריכו בגן המבוכה הפוליטי.

במאמר זה נתבונן בפן הרוחני של השיח הציבורי המאפיין את מערכת הבחירות.

ראשית, יש לזכור שעצם האפשרות לבחור לכנסת במדינה ישראלית עצמאית היא נס שלא זכינו לו מאות ואלפי שנים. כך מתאר ביומנו הרב משה יקותיאל אלפרט זצ"ל, רב חרדי בישיבת עץ חיים הירושלמית, את יום הבחירות הראשון:

"בשעה 5:35 בבוקר השכם קמנו אני ואשתי ואחי, ר' שמעון לייב, וגיסי, ר' נתנאל סלדוכין, ובני דב. אחרי ששתינו קפה, לבשנו בגדי שבת לכבוד היום הגדול והקדוש הזה. כי 'זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו'. אחרי אלפיים שנות גלות או יותר, אפשר להגיד מששת ימי בראשית ועד היום הזה, לא זכינו ליום כזה, שנלך לבחירות למדינה יהודית ו'בורן שהחיינו וקיימנו לזמן הזה'. בני דב הלך מהבית בשעה 5:45 והלך באשר הלך כי הוא אוהד גדול לרשימת ח' (חירות) מאצ"ל, ולא בא כל היום וכל הלילה.

אני ואשתי וגיסי הלכנו לקלפי באזור 10, בית הפועל המזרחי, אשר ברחוב החבשים, ופנקסי הזהות של מדינת ישראל בידינו. בשמחה רבה

ה. אהבת ישראל מתוך תורה

בספר אדר היקר מן הרב מתאר את אישיותו המופלאה של חותנו האדר"ת - רבי דוד אליהו רבינאוויץ תאומים זצ"ל. בתוך דבריו הוא מתאר את אהבת ישראל שהיתה לאדר"ת: ²¹ "אהבת השם יתברך ויראתו, היתה חקוקה עמוק עמוק בנפשו. אהבתם של ישראל היתה קבועה בתוכו בקשר כפול, מצד האהבה הפשוטה של הנטייה הטבעית הישרה לאהבת עמו, ומצד ההשפעה האלהית מפני שהוא עם ד', עם קדוש שבו בחר ד' לנחלה מכל העמים אשר על פני האדמה".

לאדר"ת היתה אהבת ישראל כפולה: אהבת ישראל טבעית, ואהבת ישראל מתוך תורה. האדר"ת אהב את ישראל אהבה טבעית, ככל בן אומה האוהב את אומתו, ובנוסף הוא אהב את עם ישראל מצד שהוא עם ד', אהבת ישראל הנובעת מתוך אהבת ד', אהבה שבאה מכוח אהבת התורה. אהבה זו, האחרונה, אינה תוספת גרידא, אלא היא נשמת האהבה הטבעית הפשוטה. יש קשר הדוק בין שני סוגי האהבות הללו. אהבת ישראל טבעית בלא זיקה לאהבת התורה והמצוות, לוקה בחסר. שתי אהבות אלו מהוות יחד 'קשר כפול', כלומר קשר חזק, קשר בר קיימא, ²² בין האוהב לבין עם ישראל. אהבת ישראל חייבת להיות חדורה באהבת התורה. אהבת ישראל השלמה בנויה משתי קומות - אהבת ישראל טבעית ואהבת ישראל מתוך תורה, מתוך הבנת ערכה וייחודה האלוקי. משום כך דווקא תלמידי החכמים הם החדורים יותר באהבת ישראל: "וכשם שעיקר מהותם של ישראל היא בתורה, ואין אומתנו אומה כי אם בתורתה" ²³, כך עיקר אחדותם הוא בתורה, 'תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם' ²⁴, 'דווקא הם המרבים את השלום' ²⁵... לכן לפי מידת שלמותה של תפיסת התורה, מופיע חיוב אחדותם המוחלטת של ישראל" ²⁶.

21 אדר היקר עמ' מד.

22 קשר כפול הינו קשר חזק ואמין (עיין שו"ע או"ח סימן שיז ומ"ב שם ס"ק יד).

23 רס"ג אמונות ודעות ג. ז. עיין לעיל סעיף א.

24 ברכות סד א.

25 עולת ראייה א עמ' של. עין איה ברכות פרק ט סימן שסא.

26 לנתיבות ישראל ב עמ' לג.

יש בידי רק מעטפה אחת. והגיע הרגע הכי קדוש בחיי, אותו רגע שלא זכו לו לא האבא שלי ולא הסבא שלי. רק אני בזמני זכיתי לרגע קדוש וטהור כזה. אשרי לי ואשרי חלקי! בירכתי ברכת שהחיינו, ושמתי את המעטפה לתוך תיבת הקלפי. לחצתי את ידי היו"ר והסגן ויתר חברי הוועדה ויצאתי משם. חיכיתי לאשתי, אחי וגיסי, ובשעה 6:28 שבנו הביתה.

הלכתי להתפלל, יום חג גדול".

שנית, ביסודה, בנויה האומה הישראלית משנים עשר שבטים. כלומר, אין אחידות ושכפול חברתי, אלא אחדות בין הגוונים השונים. יודעים אנו היטב שאין צד מסוים בחברה הישראלית שאחראי לבדו לבעיות, אם קיימות במדינה. אדרבה, המוצר המנצח ששמו מדינת ישראל, שבמושגים בינלאומיים נחשבת להצלחה מסחררת, היא תוצאה של כל מאמץ כללי משותף של כל חלקי החברה.

כך עולה גם מדברי הרב קוק בספר האורות, אורות התחיה פרק יח, שם הרב מסביר שישנן שלוש מגמות יסודיות שנמצאות בעם ישראל ונאבקות זו בזו, בשעה שכולן יחד בונות את האומה וממילא נזקקות זו לזו:

המגמה הליברלית הנושאת את דגל ההשכלה, ולמענה דורשת לוותר על מגמות לאומיות ולהפוך לחברי 'הכפר הגלובלי הבינלאומי'.

המגמה הלאומית החילונית, לוחמת עבור כל הנטיות הלאומיות הטבעיות.

המגמה האורתודוקסית דתית, הנושאת את דגל הקודש, ומקנאה במרירות בעד התורה והמצוה, המובן הטכני והמעשי. כל אלה יחד מגבשות הן את החברה הישראלית ועושות אותה לחטיבה ישראלית ומדינית אחת.

המכנה המשותף, הבריח התיכון המאחד והנושא את הכל - הוא הוא הקודש העליון, קודש הקודשים המתנשא מעל כל צמצום ומאחד ומדבק את הכל - והוא נשמת הכל.

לכן, ברורה מאליה הטעות שישנה בסגנון הטחת האשמות וזריקת בוך בין המפלגות השונות. "סימן רע למפלגה אם היא חושבת שרק עמה הוא מקור חיים של כל החכמה וכל היושר, וכל זולתה הכל הבל ורעות רוח" (אגרות הראיה א עמ' יז). כלומר, צריך להשתחרר מחשיבה חד מימדית האומרת שאני ומפלגתי הם חזות הכל והצדק המוחלט, והמתנגד לי אינו אלא חדלון מוחלט וחור שחור. אולם, למה מתכוון הרב בדבריו באגרות באומר 'סימן רע'? האם סימן זה מגלה על בעיה אצל

ועצומה הלכנו את הדרך הקצרה מביתנו, כי מיום י"א תשרי שנה זו גרנו בבתי ויטנברג, בקומה התחתונה של בית משפחת דוושא גולדשמיד, מכיוון שביתנו בבית ישראל (שנפגע בהפגזות) היה בתיקונים. לפי חוק הבחירות היה עלינו לבחור באזור זה ולא באזור בית ישראל, מקום מגורי הקבוע.

כל הדרך אל הקלפי, הלכתי כמו בשמחת תורה אצל הקפות עם ספר תורה, כי פנקס הזהות של ישראל היה בידי. לא היה גבול לאושר והשמחה שהיו לי. בשעה 5:50 באנו לבית הפועל המזרחי, ואנחנו היינו הראשונים. רק השמש היה שם. החשמל היה דולק. שאלנו את השמש איפה הם חברי ועדת הקלפי? הם עוד לא באו! חיכינו עד שעה 5:54, באו שנים מאנשי חברי ועדת הקלפי, ובשעה 6:02 בא היושב ראש של הוועדה, העורך דין ---. מחיתי בפניו על זה שלא בא בזמן הנכון, כי לפי החוק היה צריך להתחיל בשעה 6:00. היו"ר התנצל לפני. היו"ר אמר שמכיוון שישנו קוורום (מספר מינימלי של משתתפים באספה המספיק לפי חוק לשם קבלת החלטות מחייבות (אבן שושן)), כי היו"ר והסגן ועוד חבר אחד, וגם משקיף אחד מחירות, כבר אפשר להתחיל בעבודה. השמש הביא את תיבת הקלפי, והיו"ר קרא אותי ואמר 'והדרת פני זקן', וגם לאחי, וביקש מאיתנו שאנחנו שנינו נהיה עדים לפרוצדורה של פתיחת הקלפי. הוא הראה אותנו את תיבת הקלפי שהיא ריקה ובפנינו חתם אותה, קשר סביב התיבה חבל ארוך וקשר אותו היטב וחתם בשעווה, ורשם פרטיכל על זה. הוא רשם בפרטיכל כי אני באתי בשעה 6:00 (זה לא מדויק מכיוון שבאנו בשעה 5:50, והוא היו"ר בא בשעה 6:02) ובשעה 6:23 התחילו הבחירות. היו"ר אמר לי שהיות ואני האיש הזקן מכל האנשים שישנם פה, אז אני אהיה הראשון מהבוחרים.

ברטט של קדושה ובהדרת קודש מסרתי לידי היו"ר את פנקס הזהות שלי וקרא את שמי מתוך הפנקס שלי וספר הבוחרים, וסגן היו"ר רשם את שמי בנייר ונתן לי את מספר 1.

מסר לידי מעטפה אחת ונכנסתי לחדר השני, ששם היו מונחים כל הפתקאות מכל הרשימות, וביד רועדת וברגש של קדושה לקחתי פתק אחד מספר ב', רשימת האיחוד הדתי, ושמתי אותה לתוך המעטפה שקבלתי אותה מידי היו"ר, ונכנסתי שוב לחדר הקלפי, והראיתי לכולם כי

הדובר בו? דבר זה מתברר בדברי הרב במקום אחר (אורות הקודש ג עמ' רמד): "את הכעס - צריכים אנו לשנוא... כעס הפוסל את כל היתרונות הגדולים של האדם היחיד והחברה. כשרואים איזה מפלגה המדברת תמיד את דבריה בכעס, הרי לנו סימן שאין לה דעת ואין לה תוכן במה למלא את הריקנות שבה. היא כועסת על עצמה באמת! אלא שהאיגואיזם מכריח אותה להטיל את ארס הכעס על אחרים". פירוש הדברים הוא שהדובר בסגנון מטיח ופוגעני, תוך שהוא מאשים כל העת את האחר ופוסל אותו - בעצם חושף את עצמו ואת הריקנות שבה הוא נתון - ומתוך ריקנות זו הוא בעצם מדבר.

וכן אומר הרב באורות הקודש (חלק א עמ' קכ): "כל המגרעות שבעולם באות מפני שכל אחד משיג רק צד אחד של המציאות הגשמית או הרוחנית הטוב בעיניו, ויתר הצדדים שאינם מושגים לו, הנם בעיניו ראויים להיות אבודים מן העולם! כל מה שהוא מחוץ לחוג העצמי שלו - הוא מחריב ומפריע. במצב זה הסיבוכים גדלים, והיחיד גם כן סובל מהמון סיבוכים בקרבו פנימה". שהרי גם בתוך כל אחד מאיתנו ישנם רגשות שונים ומחשבות שונות, שאיננו יודע לסדרם ולערכם במערכה אחת.

לכן, יש לשנות מקצה את הגישה והיחס אל הכוחות השונים שבאומה. מי שבאמת חפץ ללכת בדרך הקודש העליון, יודע להעריך ולהוקיר את הגוונים השונים שבאומה, ויידע גם לגלות את האחדות היסודית שבה. הצורך, הדחוף לעיתים, בבירור מה הם כוחותיה העיקריים שבאומה, מי הם המובילים, את מי לקרב ואת מי יש לשים במקומו ולמתנו, הוא אמיתי וחשוב במיוחד לקראת ההצבעה בקלפי.

אסור להתאחד סביב מכנה משותף נמוך ולטשטש את התביעות הצודקות שיש לנו מעצמנו וגם מאחרים. אך לא מתוך טינה וכעס יאמרו הדברים, אלא מתוך אחריות ושייכות, וממילא דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב.